

Reunió a Barcelona de traductors de l'obra de Jaume Cabré. — Els dies 10 i 11 de novembre de 2005, dues administracions catalanes amb competències de desenvolupament i projecció externa de la literatura catalana, la Institució de les Lletres Catalanes i l'Institut Ramon Llull, van organitzar un encontre de traductors estrangers de l'obra de Jaume Cabré, amb vista a la Fira del Llibre de Frankfurt 2007, on precisament Catalunya serà país convidat. La tria de Jaume Cabré com a representant de la novel·lística contemporània catalana no és casual; es pot dir que és l'autor de més pes literari, no sols quant a la seva producció contínua, sinó com a valor creatiu lingüístic.

Bona idea, doncs, la de confrontar l'escriptor amb els seus traductors. Va ser un «Cabré amb melindros», com va titular algun diari pel fet que l'inici de la trobada consistí en una xo-

colatada en una granja del carrer Petritxol barceloní, ocasió que va permetre als participants de conèixer-se i de bescanviar impressions amb els representants de la premsa i de l'equip de la televisió, que s'hi van interessar en gran manera.

La majoria dels traductors ja havien publicat versions d'una o més obres de l'autor; d'altres n'havien fet la tria i estaven a punt de començar la traducció. De les converses es podia concloure que tots eren grans coneixedors i admiradors de l'obra de Jaume Cabré.

La primera etapa d'aquestes jornades consistí en un recorregut històric guiat per Roser Trilla pels llocs que juguen un paper escènic a la novel·la *Senyoria*, cosa que va permetre als traductors d'ambientar-se *in situ* amb fragments recitats de la novel·la, que té la ciutat comtal de l'època com a rerefons principal. Aquesta passejada literària no sols donà als interessats ocasió de fer-se una idea concreta dels llocs descrits textualment —molt important per als traductors, sobretot per a aquells que provenen o viuen en ambients culturals diferents, la qual cosa de vegades pot provocar interpretacions errònies quant a noms i llocs lligats a detalls arquitectònics o toponímics—, sinó que també permeté de fer ressonar els textos corresponents als indrets palpables mitjançant les veus dels traductors, que llegien la part convinguda del text original i aclariren així girs verbals i expressions amb referències locals. Alhora, els equips de la televisió tenien l'oportunitat d'enregistrar entrevistes amb els mateixos traductors, o els filmaven mentre interpretaven els fragments seleccionats de *Senyoria*.

Després d'aquesta mena d'«obertura», es pogué passar a les sessions de treball. Precedí la feina una exposició del professor Jaume Aulet, que situà la figura del novel·lista i mostrà la seva trajectòria narrativa. Després, reunits en una de les sales emblemàtiques de l'Ateneu Barcelonès, autor i traductors literaris es lliuraren a la problemàtica específica de traslladar els relats originals a les llengües respectives, i entre tots s'intentava de resoldre els problemes típics d'aquesta disciplina, amb la particularitat excepcional que els interessats podien consultar el mateix autor. El caràcter i els registres polifacètics de l'obra de Jaume Cabré van fer que les qüestions tractades presentessin aspectes diversos; els problemes amb els quals els traductors literaris es veien —i es veuen— confrontats, poden ser purament lingüístics, sobretot quan es tracta de girs i expressions que no corresponen a l'ús del llenguatge estàndard, quan hi entren pinzellades de les parles col·loquials, regionals o fins i tot quan es topa amb exemples d'argot particulars; també hi ha elements culturals i històrics tan arrelats al domini català que de vegades, i malgrat les coneixences i les sensibilitats dels traductors per a poder captar el fons exacte del contingut de les locucions, resulta difícil de trobar les equivalències de la pròpia àrea lingüística; fins i tot les diferències religioses —litúrgiques, jeràrquiques o teològiques— posen entrebancs per a entendre i interpretar certs aspectes del catolicisme contrareformista que traspuja per tots els conformismes socials i culturals descrits als textos de Cabré, i que en formen l'eix crític.

Aquesta trobada, amb traductors d'origen francès, hongarès, romanès, alemany, italià, neerlandès, gallec, castellà, eslovè, flamenc i albanès (onze llengües en total) va revelar un anhel molt accentuat per part dels interessats de conèixer i d'aprofundir l'obra, el contingut rere el relat, l'estil de Jaume Cabré. I és que precisament la creació verbal d'aquest autor obliga els traductors a tenir en compte una característica molt personal que, a més, té un paper primordial en l'evolució estilística de les obres successives: l'oralitat. Ja durant la passejada literària, amb la novel·la *Senyoria* com a guia, un determinat fragment de lectura anava accentuant no sols la importància d'aquesta categoria oral, sinó que una lleugera anàlisi posava en evidència que no era gratuïta.

Repassant les novel·les i contes de Jaume Cabré, s'hi entreveu un ús ben ordenat i sistemàtic de la paraula parlada. Per descobrir-ne la base, s'ha de tenir present —i el traductor en primer lloc— l'interès, per no dir obsessió, de l'escriptor per la música. La menció contínua

de composicions, de compositors —una línia que va des de la polifonia medieval fins a les creacions modernes, des de Janequin, passant per Cabanilles, Bach, Schubert, Arriaga, Mendelssohn i Fauré fins a Alban Berg— i de referències a obres i moviments musicals en són el signe exterior i constant. Una lectura atenta posa de manifest que l'oralitat específica i fonamental a l'obra de Jaume Cabré és regida per formes i sistemes musicals. Si a *Fra Junoy o l'agonia dels sons* la música és l'impuls principal de la narració, és a *L'ombra de l'eunuc* que aquest mòbil obté el seu punt excels i més transparent.

La narració d'aquesta obra comença a desenvolupar-se a través de fragments que el lector ha de descobrir i ordenar mentalment per poder després ajuntar, com en un trencaclosques. Hi ha, en primer lloc, una alternació entre el discurs narratiu i les interrupcions d'estil directe; això revela una construcció de forma musical de sonata amb dos temes. La veu narrativa, en aquest cas, és comparable al tema melòdic, mentre que les parts parlades corresponen a un de rítmic (o eventualment a un trio intercalat). S'ha de mirar de prop, però, el problema de la igualació, tant gramaticalment —entre primera i tercera persona— com sintàcticament —traspàs sense interrupció entre els estils directes i indirectes. La referència a Alban Berg, en el cas de *L'ombra de l'eunuc*, ens revela la influència de la tècnica musical del dodecatonisme, on els dotze tons de l'escala cromàtica obtenen un valor sonor igualitari, amb exclusió del sistema harmònic i les atraccions i relacions de sons entre si. Precisament en aquest sentit, Jaume Cabré tracta els elements gramaticals i sintàctics amb una igualtat semblant, i el traspàs de la primera persona a la tercera, o la barreja dels estils directe i indirecte és fruit de —o inspirat per— les seves coneixences musicals, convertides en sistema d'escriptura literària. A moltes altres literatures existeixen obres amb solucions i jocs creatius anàlegs. En l'obra de Jaume Cabré, però, aquesta sistematització té una base sòlida, estructural, construïda paral·lelament a les formes musicals de la qual ell mateix com a violinista és conscient, i que permet tots els registres necessaris per a penetrar fins al fons del contingut mental i existencial de l'ésser humà.

La conseqüència d'aquest enfocament originalment musical va desembocar en aquell monument de creació literària pura, amb la força immensa («força» en el sentit que dona al terme Borís Pasternak a *El salconduit*, potser amb reminiscències neokantianes, però, sigui com sigui, amb validesa sense embuts) que és *Les veus del Pamano*, on la base musical ja no és explícita, però que hi segueix present al caràcter de l'estil oral.

És clar que el traductor no ha de saber música per a traduir les obres de Jaume Cabré, però és bo tenir en compte un mínim de coneixement musical, igual que al racó de la ment sempre s'han de tenir presents coneixences de referències culturals, socials i històriques.

Els intercanvis entre autor i traductor van ser altament profitosos per a tots. Es pot dir amb tota tranquil·litat que foren un «luxe», fins i tot per a l'autor, que hagué de revisar una dada errònia d'un dels seus textos, assenyalada pel traductor italià.

Amb tot, un encontre molt útil i exemplar que contribueix a millorar la comprensió de l'obra i del pensament intrínsec de Jaume Cabré per part dels traductors i, de passada, la fluïdesa lectora de cara al públic. [B. d. N.]